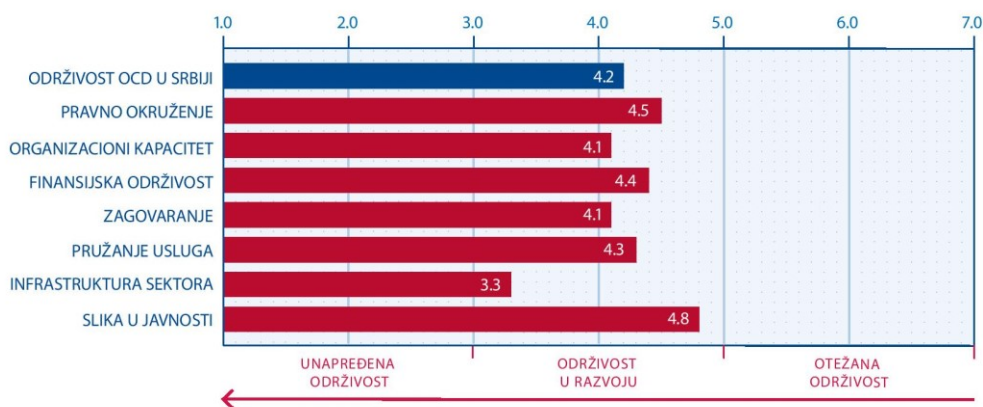

UKUPNA ODRŽIVOST OCD: 4.2

Prostor za delovanje civilnog društva u Srbiji smanjio se tokom 2019. U martu je CIVICUS, globalni savez OCD i aktivista posvećenih jačanju građanskog delovanja i građanskog društva širom sveta, stavila Srbiju na svoju listu za praćenje zbog sve većih ograničenja građanskih sloboda. U oktobru je rejting Srbije u CIVICUS Monitoru snižen sa suženog na opstruirani prostor za delovanje građanskog društva zbog „kumulativnog uticaja pretnji, kleveta i pretnji fizičkim napadima protiv civilnog društva”. Rejting „opstruiran” ukazuje na situaciju u kojoj „država nameće niz zakonskih i vanzakonskih ograničenja civilnom društvu kroz omalovažavajuće izjave i birokratska ograničenja”.

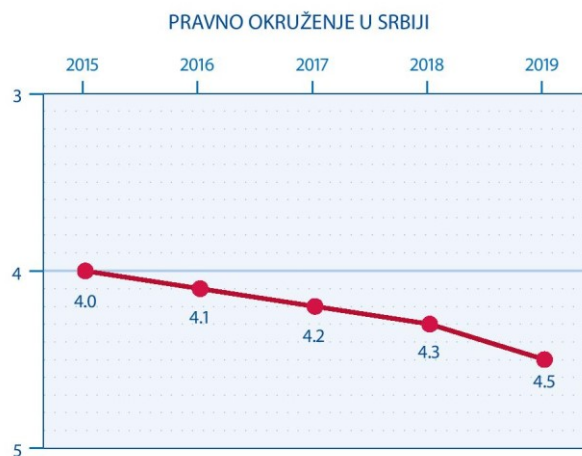
Drugi globalni alati za praćenje takođe su ukazali na tekuće probleme u zemlji. Prema Indeksu percepcije korupcije organizacije Transparency International za 2019, Srbija je na 91. mestu u svetu sa rezultatom od 39 od 100, što je ispod globalnog proseka (43) i daleko gore od proseka Evropske unije (EU) od 66. Izveštaj Human Rights Watch za 2019. navodi „slab napredak u zaštiti ljudskih prava”, izveštavajući da „branitelji ljudskih prava nastavljaju da rade u neprijateljskom okruženju” i da je do onlajn pretnji „dolazilo redovno, a da su istrage bile spore”.

Politička situacija u zemlji bila je napeta. Čak 55 od 88 narodnih poslanika iz opozicionih stranaka bojkotovalo je parlament tokom godine zbog opstrukcije parlamentarnih debata od strane vladajuće stranke. Nakon što su glavne opozicione stranke objavile da planiraju da bojkotuju izbore 2020. godine, OCD i Evropski parlament organizovali su seriju dijaloga između opozicije i stranaka vladajuće većine u cilju usvajanja i sprovođenja promena koje bi omogućile slobodno i fer glasanje. Ipak, nakon nekih inicijalno pozitivnih znaka, pregovori nisu doveli do očekivanih ishoda.

U ovom kontekstu, ukupna održivost OCD je pogoršana. Pet od sedam dimenzija —pravno okruženje, organizacioni kapacitet, zastupanje i slika u javnosti—beleži pogoršanja, od kojih se većina pripisuje neprijateljskom okruženju u kome su radili aktivisti civilnog društva. Sa druge strane, infrastruktura koja podržava sektor OCD je blago ojačala sa početkom nekoliko novih programa. Finansijska održivost i pružanje usluga ostaju nepromenjeni.

Prema Agenciji za privredne registre (APR), na kraju 2019. godine bilo je 32.876 registrovanih udruženja građana i 915 fondacija i zadužbina. Tokom 2019. registrovana su 2.052 nova udruženja, dok je 841 izbrisano iz registra. Tokom godine su se pojavile brojne autentične inicijative na lokalnom nivou širom Srbije. Sistem mapiranja koji su razvile Nacionalna koalicija za decentralizaciju (NKD) i njeni partneri registrovao je više od 450 novih lokalnih inicijativa samo u 2019.

PRAVNO OKRUŽENJE: 4.5

Pravno okruženje u kome OCD u Srbiji rade pogoršano je tokom 2019. petu godinu za redom, prvenstveno kao rezultat sve većih ograničenja građanskih sloboda.

Zakon o udruženjima i Zakon o zadužbinama i fondacijama i dalje predstavljaju osnovni zakonski okvir za OCD u Srbiji. Proces registracije u APR i dalje je efikasan i traje najduže pet dana. Uslovi za podnošenje izveštaja za OCD isti su kao i za kompanije i relativno ih je lako ispuniti.

Novi zakonski propisi značajno su uticali na civilno društvo u 2019. Prvo, Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći koji je usvojen 2018. godine strogo zabranjuje advokatima da pružaju pro bono pravne usluge kroz OCD. To predstavlja značajan udarac za civilno društvo jer su OCD koje se bave pravima žena i ljudskim pravima

bili važni pružaoci pro bono pravnih usluga u Srbiji poslednjih dvadeset godina. Sprovođenje zakona podstaklo je neslaganja između Advokatske komore i OCD koje pružaju besplatnu pravnu pomoć. Advokatska komora sačinila je akt kojim se zabranjuje advokatima da se bave aktivnostima OCD i poslala pisma advokatima angažovanim u OCD, čak i kao članovi odbora angažovani volonterski, obavestavajući ih da bi njihove licence mogle biti ukinute ukoliko nastave da rade sa OCD. Protiv pet advokata pokrenuti su disciplinski procesi u 2019. zbog angažovanja u OCD. Suočene sa ovim novim ograničenjima, neke OCD su promenile svoje organizacione strukture kako bi se zaštitile od daljeg pritiska. Recimo, neke organizacije su nastavile saradnju sa advokatima kao spoljnim saradnicima, iako su prethodno bili njihovi zaposleni, dok su neki advokati koji su bili članovi upravnih odbora morali da daju ostavke.

Drugo, počev od druge polovine 2019. godine, lokalne samouprave u Srbiji uvele su nove propise u pogledu prijavljivanja uličnih akcija, koje obuhvataju proteste i demonstracije, kao i prikupljanje donacija, podelu pamfleta i otvorene izložbe. Prethodno je bilo dovoljno da OCD i aktivisti jednostavno pošalju informacije o planiranim događajima lokalnim policijskim upravama pet dana unapred; od policijskih uprava nisu bile potrebne bilo kakve dozvole ili odgovori kako bi se legalno organizovale ulične akcije, iako su policijske uprave mogle da izdaju zabranu. Počev od 2019, pored prijave akcije policijskim upravama, nekoliko opština, uključujući gradove Niš i Kraljevo, uvele su proizvoljne zahteve za organizatore aktivnosti na otvorenom javnom prostoru, kao što su potvrda od lokalne filijale poreske uprave o plaćenim porezima, ugovori sa lokalnim javnim komunalnim preduzećima o održavanju javnih prostora, kao i registracija uličnih akcija u opštinskoj evidenciji. Neke opštine takođe su počele da naplaćuju takse u iznosu od 2 do 90 dolara za prijavljivanje uličnih akcija. Pored toga, bilo je slučajeva da su aktivisti proglašavani krivim na sudu zbog toga što nisu prijavili svoje akcije; kažnjavani su iznosima do 1.500 dolara ili kaznom zatvora do 150 dana.

Tokom 2019, Vlada je izradila novi Zakon o referendumu i narodnoj inicijativi; zakon je čekao na formalno usvajanje u parlamentu na kraju godine. Poslednja verzija nacrtu zakona uvodi određene pozitivne promene, kao što su rok od devedeset dana za prikupljanje potpisa (trenutno iznosi samo sedam dana) i fiksne rokove u kojima nadležni organi mogu da reaguju na inicijative. Ipak, ne postoje posledice ukoliko institucije ignorišu inicijative. Istovremeno, Zakon uvodi taksu od 0,50 dolara po potpisu kako bi notar verifikovao potpise, izdatak koji je ranije snosila država. To znači da će biti potrebno najmanje 15.000 dolara za usluge notara kako bi bilo koja građanska inicijativa bila poslata parlamentu Srbije, za šta je potrebno najmanje 30.000 potpisa, ili najmanje 50.000 dolara a za inicijativu za referendum gde je neophodno najmanje 100.000 potpisa. Tako veliki troškovi će onemogućiti pristup ljudi, posebno onih sa društvenih margina, njihovim pravima na pokretanje referenduma i narodnih inicijativa.

Od marta do decembra 2019. prava novinara i aktivista na slobodu okupljanja i slobodu govora opstruisana su 130 puta prema izveštajima Građanskih inicijativa. Jedan od slučajeva koji je izazvao najveću uznemirenost bio je spaljivanje automobila aktiviste u oblasti borbe protiv korupcije u Aleksincu.

OCD i aktivisti koji kritikuju odluke vlasti često su izloženi državnom maltretiranju. Recimo, pravosudni sistem primenjuje različite aršine za aktiviste i osobe koje su povezane sa vlastima. To pokazuju suprotni načini na koje

pravosudni sistem tretira aktiviste u oblasti ekologije i privatne investitore u sistemu mini hidrocentrala. I dok se mnogi aktivisti koji se bore za zaštitu reka suočavaju sa višestrukim krivičnim ili prekršajnim prijavama, policijski i inspeksijski organi nisu preduzeli nikakve korake protiv investitora ili izvođača radova, čak i kada krše sudske odluke koje zabranjuju dalje radove. Slično tome, dok sudski postupci protiv investitora traju godinama bez ikakvih zaključaka, sudski postupci protiv aktivista obično se završavaju veoma brzo, vrlo često novčanim kaznama koje aktivisti ne mogu da priušte da plate.

Aleksandar Obradović, uzbunjivač koji je postao aktivista u oblasti borbe protiv korupcije i inkriminisao visoke državne zvaničnike u pogledu trgovine oružjem, očigledan je primer maltretiranja kome su aktivisti izloženi. Obradović je bio u zatvoru i stavljan je u kućni pritvor nekoliko puta, a suočen je i sa ozbiljnim krivičnim prijavama. U međuvremenu, mediji bliski vlastima i visoki državni zvaničnici nastavljaju kampanju protiv njega, ugrožavajući njegovu bezbednost insinucijama da je on „povezan sa stranim službama” i da „radi protiv Srbije.”

Značajna pozitivna promena u pravnom okruženju za OCD je ta što upravni sudski postupci sada prepoznaju pravo OCD da pokrenu predmete šireg raspona. Iako je prerano reći kakav će uticaj imati, očekuje se da će to motivisati OCD da pokrenu više zakonskih postupaka. Regulatorni institut za obnovljivu energiju i životnu sredinu (RERI), koji je pokrenuo sudske predmete u oblasti zaštite životne sredine, predstavlja primer onoga što se može postići ostvarivanjem tog prava. Ipak, pravni kapaciteti OCD su i dalje ograničeni.

Poreski okvir za OCD nije se značajnije promenio u 2019. OCD nisu oslobođene plaćanja poreza na prihode od donacija, iako su neke međunarodne donacije oslobođene plaćanja poreza na dodatu vrednost (PDV) u skladu sa bilateralnim sporazumima. Pravna lica mogu da klasifikuju donacije koje daju OCD-ima kao troškove, i tako smanje svoje oporeziva primanja. OCD mogu da pružaju usluge koje naplaćuju, uz uslov da koriste sav ostvaren profit za unapređenje svojih ciljeva i misija organizacije. Ipak, propisi nisu baš jasni, zbog čega su poreski organi u različitim delovima zemlje primenjivali različitu praksu, a neki su čak i zaključili da OCD nemaju pravo da naplaćuju svoje usluge. Tokom 2019, zahvaljujući zagovaranju Koalicije za dobročinstvo, povećan je neoporezivi iznos za stipendije.

Lokalne organizacije oslanjaju se na pravne savete većih organizacija. Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA), Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM) i Mreža Odbora za ljudska prava u Srbiji (CHRIS) pružaju pravne savete i informacije aktivistima koje maltretiraju državni organi.

ORGANIZACIONI KAPACITET: 4.1

Organizacioni kapacitet sektora OCD je blago pogoršan tokom 2019. Posebno su OCD čija su sedišta van velikih gradova osetila smanjenje kapaciteta i finansijskih resursa, a neke lokalne i regionalne organizacije srednje veličine čak su zatvorile kancelarije zbog nedostatka finansiranja. To je značajno uticalo na civilno društvo jer su te OCD bile značajni akteri na lokalnom nivou.

Lokalne inicijative usmerene na konkretne teme, kao što su zaštita reka ili parkova u naseljima, inicijative za borbu protiv zagađenja, imaju jaku bazu u građanstvu. Sa druge strane, etabliranije organizacije na lokalnom i nacionalnom nivou i dalje imaju poteškoća da ostvare veću podršku građana. Tokom 2019. godine Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC), Helvetas i Građanske inicijative sprovele su anketu među 757 udruženja i 1.030 građana u okviru programa Zajedno za aktivno građansko društvo (ACT). Prema rezultatima ankete, 42 procenta OCD uključuje građane u svoje aktivnosti, dok se 60 procenata OCD slaže da je neophodno veće građansko učešće kako bi OCD povećale svoj uticaj na političke procese, navodeći povećan nivo svesti o potrebi da se radi sa građanima. Ipak, samo 6 procenata građana navodi da su uključeni u aktivnosti OCD, prevashodno u humanitarne aktivnosti.

Strateško planiranje u sektoru i dalje je ograničeno. Anketa ACT pokazuje da samo 28 procenata OCD ima strateške planove, iako 82 procenta tvrdi da su njihove aktivnosti obuhvaćene njihovom definisanom programskom

orijentacijom. Uprkos tim navodima, većina OCD i dalje je usmerena na oblasti koje su prioritetne za donatore. Osim toga, 58 procenata OCD koje su učestvovala u anketi navodi da su njihove primarne/direktne ciljne grupe „svi građani Srbije”, a 31 procenat tvrdi da su to „mladi” što može da ukazuje na nedostatak jasnog fokusa.

Većina OCD (62 procenta) nema bilo kakve pisane interne propise, osim statuta koji je zakonski obavezan za potrebe registracije. Sistemi upravljanja ne postoje u većini OCD, a odluke donose lideri organizacija. Više od 70 procenata OCD koje su učestvovala u istraživanju ACT ne objavljuje informacije o svojim strukturama upravljanja ili interne dokumente, kao što su finansijski i godišnji izveštaji.

Slaba finansijska održivost sektora ograničava broj zaposlenih. Prema podacima iz APR, OCD u proseku zapošljavaju 0,2 zaposlena sa punim radnim vremenom i 0,4 zaposlena po ugovoru. Muškarci dominiraju u upravnim odborima, 62 procenta njih su članovi odbora, a ima više žena nego muškaraca koji su zaposleni i osoblje angažovano po ugovoru, i one predstavljaju 57 odnosno 59 procenata zaposlenih u OCD. Podaci APR pokazuju da OCD u Srbiji zapošljavaju ukupno 7.541 radnika. Iako se broj zaposlenih u OCD povećava svake godine od 2014, i dalje je niži nego 2012. kada su OCD zapošljavale 7.700 ljudi. U isto vreme, broj OCD se povećao 2,4 puta od 2011.

Volonterska podrška OCD nastavlja da raste. Veće OCD beleže veće interesovanje i uključivanje srednjoškolaca i građana; velike organizacije takođe nastavljaju da nude mogućnosti đacima i studentima da steknu praktično radno iskustvo. Male OCD nemaju resurse za privlačenje ili organizovanje volontera, dok neformalni pokreti građana privlače veliki broj građana i uključuju ih u svoje akcije.

Računari većine OCD su zastareli i mali broj donatora nudi pomoć za nadogradnju opreme. Prema istraživanju ACT, 38 procenata OCD koristi Facebook za komunikaciju sa javnošću. To je alat za komunikaciju koji se najčešće koristi. Skoro četvrtina (26 procenata) OCD koristi internet stranice za komunikaciju, dok 7 procenata koristi Instagram, a 3 procenta koristi Twitter.

FINANSIJSKA ODRŽIVOST: 4.4

Finansijska održivost civilnog sektora nije se začajnije promenila tokom 2019. Finansijska održivost većine OCD i dalje je prilično slaba. Prema istraživanju ACT, 52 procenta OCD nema nikakve prihode, a još 33 procenta ima godišnje prihode manje od 1.000 evra. Samo 1 procenat OCD ima godišnje budžete preko 20.000 evra.

Organizacije svih veličina sve više pokušavaju da diverzifikuju svoje finansiranje, posebno iz lokalnih izvora. Ipak, njihov uspeh u tom pogledu je različit, te OCD napominju da diversifikacija u ovom trenutku obezbeđuje samo kratkoročan prihod, a ne doprinosi dugoročnoj održivosti civilnog sektora.

Poslovni sektor nastavlja da podržava OCD i da pokazuje poverenje u njih. Recimo, Erste Banka i dalje ima u ponudi kreditnu liniju za OCD, kao i program obuke u

okviru Akademije. Ipak, preduzeća su takođe počela da favorizuju sopstvene programe, otkazujući otvorene pozive za dostavljanje ponuda za programe finansiranja OCD koje su ranije objavljivala. Recimo, tokom 2019. godine, Erste Banka smanjila je podršku u okviru programa Superste sa tri programske komponente na samo jednu, dok je Delta Fondacija preusmerila sredstva na samo jedan program izrađen u korporativnoj fondaciji, kojim ona i upravlja. Ranije je Delta Fondacija podržavala preduzetništvo na lokalnom nivou kroz bespovratna sredstva i tehničku podršku.

Prema preliminarnim nalazima fondacije Catalyst Balkans za 2019. davanje kroz filantropske akcije, koje obuhvata donacije OCD, kao i bolnicama, državnim institucijama i pojedincima, povećano je sa 25 miliona 2018. na približno 34,5 miliona evra 2019. Dok je otprilike isti procenat ukupnih donacija otišao u neprofitni sektor 2019. godine, ukupni iznos koji su neprofitne organizacije dobile povećan je zajedno sa povećanjem u sveukupnim davanjima. Procene takođe ukazuju na to da je broj donacija i iznosa koje su donirali pojedinci porastao, dok je korporativna

podrška smanjena. Organizacije koje dobijaju najveće iznose donacija su fondacija Budi human, Fond B92 i Fondacija Ana i Vlade Divac, kao i Nacionalno udruženje roditelja dece obolele od raka (NURDOR), BelHospice i Srbi za Srbe (organizacija dijaspore).

OCD i dalje primaju sredstva od države kroz budžetsku liniju 481, klasifikaciju državnog budžeta koja je zvanično namenjena nevladinim organizacijama. Ipak, procedure za dodelu državnih fondova su i dalje neadekvatne. Tokom 2019. godine, Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom promovisala je podzakonski akt o transparentnom finansiranju koji je usvojila Vlada 2018, ali nema načina da ga primeni. Lokalne samouprave dodeljuju sredstva kasno u toku godine, dok ministarstva ne uspevaju da organizuju konsultacije pre objavljivanja poziva za dostavljanje predloga projekata. Vlasti i na državnom i na lokalnom nivou pokušavaju da izbegnu isplate prema potpisanim ugovorima o dodeli bespovratnih sredstava. Recimo, udruženje Duga tužilo je opštinu Tutin jer nije isplatila bespovratna sredstva koja je dodelila. Ministarstvo pravde dodeljuje sredstva dobijena po osnovu oportuniteta bez jasnog sistema ili kriterijuma. Očigledan je politički uticaj na dodelu bespovratnih sredstava, posebno na lokalnom nivou, te se državna bespovratna sredstva često dodeljuju NVO koje je organizovala Vlada (GONGO) i NVO koje su organizovale političke partije (PONGO). Recimo, Ministarstvo kulture i informisanja dodelilo je finansijska sredstva kroz javne pozive novoformiranim, pa čak i nepostojećim organizacijama sa vezama sa Vladom i partijskim zvaničnicima.

OCD se i dalje oslanjaju na inostrane donatore u značajnoj meri. Sveukupno prisustvo stranih donatora u Srbiji, kao i iznosi koje oni distribuiraju, povećani su 2019. Program Local Works agencije USAID obezbedio je dodatna sredstva za konzorcijum jačih OCD. Delegacija EU distribuirala je značajne iznose kroz Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR) i Podršku civilnom društvu usmerenim na oblasti kao što su zaštita ljudskih prava, vladavina prava, kulturnu raznolikost i podrška organizacijama koje rade na lokalnom nivou. U okviru programa ACT, Švajcarska kancelarija za saradnju dodelila je trogodišnja bespovratna sredstva međunarodnom konzorcijumu koji će od izvesnog dela sredstava dalje dodeliti bespovratna sredstva. Balkanski fond za demokratiju nastavio je da pruža podršku OCD iz Srbije, preusmeravajući sredstva od Norveške razvojne pomoći. British Council je pokrenuo veliki program zagovaranja u saradnji sa Trag fondacijom. Regionalna kancelarija za saradnju mladih (RYCO) i Fond za Zapadni Balkan nastavljaju da služe kao dodatni, iako manji izvori finansija za OCD u Srbiji. Strana podrška pružaocima usluga i dalje opada, dok je podrška vladavini prava, zagovaranju, filantropiji i, u određenoj meri, nezavisnim medijima, u porastu.

OCD i dalje uspešno koriste platforme za grupno finansiranje (crowdfunding). Tokom 2019. godine OCD su prikupile više od 200.000 dolara kroz 46 kampanja na lokalnoj platformi za grupno finansiranje donacije.rs, pokrenutoj u martu 2018. Broj kampanja na donacije.rs, kao i prikupljeni iznosi su se povećali više nego dvostruko u poređenju sa 2018. Jedna od najuspešnijih lokalnih kampanja bila je pokušaj da se pomogne mladim programerima da otputuju na takmičenje u Sjedinjenim Državama, i u njoj je prikupljeno više od 20.000 dolara. Naša kuća prikupila je 7.500 dolara za izgradnju hidroponske bašte; proizvodnja iz bašte će biti iskorišćena za socijalno preduzetništvo za mlade sa teškoćama u učenju. Organizacije iz Srbije takođe koriste globalne platforme za grupno finansiranje kao što su GlobalGiving i GoFundMe, iako je pristup IndieGoGo praktično nemoguć zbog njenog nedavnog partnerstva sa kompanijom Stripe za obradu plaćanja, a koja nije dostupna u Srbiji. Donatori kao što su USAID i GIZ i organizacije kao što su Catalyst Balkans, Resurs centar i BRODOTO nastavljaju da grade kapacitete OCD za grupno finansiranje. Upotreba drugih informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT) za prikupljanje sredstava takođe je u porastu. Najbolji primer je aplikacija za mobilne telefone Pruži korak koju je pokrenuo NURDOR. Aplikacija registruje broj koraka koje naprave korisnici, a onda različite kompanije plaćaju određene iznose na osnovu broja registrovanih koraka. NURDOR je prikupio preko 460.000 dolara putem ove aplikacije od njenog pokretanja sredinom godine do oktobra 2019.

Kao što je prethodno navedeno, OCD imaju koristi od sve veće volonterske podrške. Drugi tipovi nenovčane pomoći uključuju donacije hrane, odeće ili paketa podrške za osobe u nepovoljnom položaju.

Prihodi koje OCD zarađuju nisu se značajno promenili. OCD koje su stručne za određene oblasti zarađuju prihode naplaćujući usluge kao što su akreditovane/licencirane obuke i seminari, istraživanja ili druge vrste stručnosti, uglavnom inostranim organizacijama, i u manjoj meri kompanijama.

Inostrane organizacije, kao što je GIZ, kao i neke kompanije, nastavljaju da ulažu u socijalna preduzeća. Kroz svoj program Korak po korak, Erste Banka, u saradnji sa Catalyst Balkans, nudi OCD jedinstvenu mogućnost pristupa kreditima. Tokom 2019. godine osam OCD je dobilo kredite pod povoljnim uslovima, a nekoliko njih će upotrebiti sredstva za razvijanje izvora prihoda ili kupovinu nekretnina u cilju podrške svojoj dugoročnoj održivosti.

Sistemi finansijskog upravljanja OCD nisu se promenili tokom 2019. Velike, eminentne OCD i fondacije imaju stabilne sisteme finansijskog upravljanja i redovno vrše revizije. OCD srednjeg nivoa imaju ustanovljene finansijske procedure i neke od njih vrše revizije, dok manjim organizacijama nedostaju čak i osnovni sistemi, te one koriste računovodstvene usluge samo za obavezne godišnje finansijske izveštaje koje podnose državi. Tokom 2019. godine, brojne organizacije nisu uspele da predaju svoje završne račune APR-u i nalaze se u sudskim postupcima zbog ove neispunjene obaveze. Veoma mali procenat organizacija objavljuje finansijske izveštaje na svojim internet stranicama ili na drugi način izveštava javnost.

ZAGOVARANJE:4.1

Zakon o planskom sistemu i Zakon o lokalnoj samoupravi, usvojeni/izmenjeni 2018. godine, daju mnoge mogućnosti OCD za učešće u procesima donošenja odluka. Ipak, državni i lokalni nadležni organi i dalje adekvatno ne primenjuju javne rasprave i mehanizme učešća predviđene tim zakonima, tako da OCD imaju ograničene mogućnosti da utiču na sadržaj ili primenu zakonskih akata.

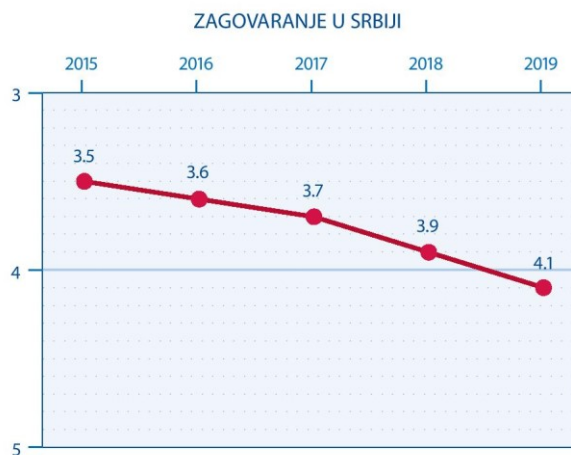
Mandat prethodnog Poverenika za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti istekao je decembra 2018, a novi poverenik je izabran tek u julu. Zbog toga OCD nisu mogle da koriste tu instituciju za dobijanje podataka i informacija od državnih institucija tokom većeg dela godine.

Nakon što su glavne opozicione stranke najavile da planiraju da bojkotuju izbore 2020, OCD i EU organizovali su seriju dijaloga između opozicije i stranaka vladajuće većine u cilju usvajanja i sprovođenja promena koje bi omogućile slobodno i fer glasanje. Fondacija za otvoreno društvo Srbija organizovala je prvu rundu razgovora, dok su CRTA i Transparency International (TI) Srbija dale preporuke za unapređenje izbornog procesa. Ipak, od preporuka koje je dala CRTA, 18 je u potpunosti ili delimično usvojeno, dok je 14 - uključujući neke od najznačajnijih - odbijeno.

Zagovaranje OCD takođe se suočava sa izazovima na lokalnom nivou. Na primer, vlasti u Novom Pazaru su organizovale javnu raspravu o lokalnom budžetu tek nakon usvajanja budžeta, dok je gradonačelnik Indije otvoreno izjavio da nije zainteresovan za sastanak sa lokalnim OCD. Takođe je mnogo teže za OCD da organizuju ulične akcije jer opštine na lokalnom nivou sada naplaćuju organizatorima i zahtevaju obimniju papirologiju.

Pojedinci i aktivističke grupe na lokalnom nivou su se organizovali da zaštite javna dobra, kao što su parkovi i igrališta, prirodna staništa, vodotokovi i čist vazduh, i u urbanim područjima (poput Beograda, Novog Sada, Požege, Valjeva, Bora i Kragujevca) i u ruralnim područjima (kao što je Stara planina). Određeni broj OCD je na nacionalnom nivou zajedno kreirao kampanju 1% za kulturu kako bi zagovarao usvajanje Zakona o socijalnom preduzetništvu i veću budžetsku pomoć za kulturu, ali bez uspeha. Velika koalicija OCD i aktivista, pretežno iz oblasti umetnosti i kulture, uspešno je izvršila mobilizaciju za zaustavljanje štetnog projekta izgradnje gondole na Beogradskoj tvrđavi, jednom od najvažnijih istorijskih spomenika u zemlji. U Pirotu je lokalna međusektorska koalicija OCD predvođena Ženama juga organizovala kampanju kako bi obezbedila nove mehanizme i sredstva za podršku samohranim roditeljima u okviru nove Strategije socijalne zaštite Grada Pirota.

Tokom 2019, GONGO i PONGO su bile čak i aktivnije nego ranije. Recimo, krajem 2018. i tokom 2019. grupa pravosudnih GONGO¹ aktivno je zagovarala ustavne promene kako bi omogućila veću kontrolu države nad sistemom pravosuđa. Ta grupa je takođe javno napadala i izrgavala ruglu sudije i tužioce koji su kritikovali reformu i mešanje izvršne grane u rad pravosudnih organa.

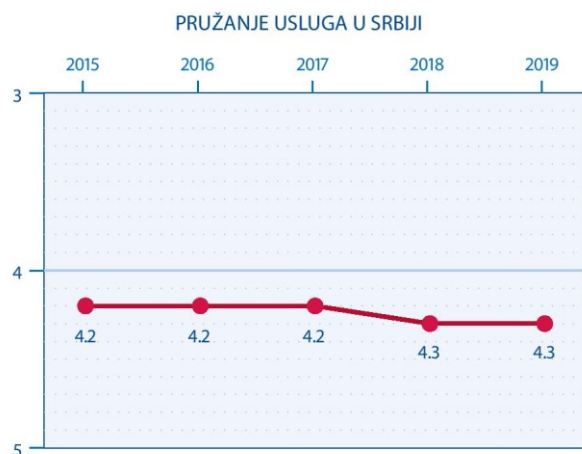

¹Udruženje sudija i tužilaca Srbije, Alumni klub Pravosudne akademije, Akademska mreža za vladavinu prava ROLAN, Udruženje sudijskih i tužilačkih pomoćnika Srbije

Nakon jakog pritiska Grupe država za borbu protiv korupcije (GRECO), Vlada je usvojila Zakon o lobiranju krajem 2018, a primena zakona počela je sredinom 2019. Zakon reguliše samo neke oblike lobiranja i ne omogućava dostupnost relevantnih informacija javnosti.

Velika multisektorska Koalicija za dobročinstvo, koju predvodi Fondacija Ana i Vlade Divac, a koja je osnovala Savet za filantropiju u okviru kabineta predsednika Vlade 2018, uspešno je zagovarala usvajanje Vodiča za olakšice za donatore. OCD se nadaju da će vodič podstaći veću finansijsku podršku kompanija jer daje praktična uputstva o pristupu poreskim olakšicama za donacije. Koalicija je takođe uspeła da poveća neoporezive iznose školarina.

PRUŽANJE USLUGA: 4.3

Pružanje usluga OCD nije se značajnije promenilo tokom 2019. Usluge OCD i dalje se pretežno sastoje od socijalnih usluga, uključujući različite usluge psihosocijalne podrške, SOS telefonske linije i centre za dnevni boravak. OCD nastavljaju da pružaju usluge zdravstvene zaštite, kao što su zdravstvene informacije, savetodavne usluge i testiranje, ali sve veća zakonska ograničenja ograničila su takvu vrstu rada. OCD takođe nastavljaju da pružaju neformalno obrazovanje i zajedničke prostore za rad. Kako je već prethodno pomenuto, novi Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći delotvorno isključuje OCD iz pružanja većine oblika besplatne pravne pomoći pojedincima. Ipak, neke OCD su se prijavile Ministarstvu pravde i dodate su na listu koja im omogućava da nastave da pružaju besplatnu pravnu pomoć. Međutim, kako to nije predviđeno zakonom, te OCD funkcionišu u

zakonski nesigurnom okruženju. Osim toga, država (koja je prema novom zakonu u obavezi da finansira pružanje usluga besplatne pravne pomoći) će dobiti zasluge za pružanje takve vrste podrške, a da zapravo ne finansira OCD koje pružaju usluge.

Vlada nastavlja da favorizuje državne pružaoce usluga i GONGO u odnosu na nezavisne OCD koje poseduju iskustvo i stručnost. Pokušaji Vlade i na nacionalnom i na lokalnom nivou da izgura OCD iz pružanja usluga pojačali su se tokom godine. Na primer, od početka 2019. OCD moraju da plaćaju taksu Ministarstvu zdravlja kako bi mogle da pružaju zdravstveno savetovanje.

Iako država značajno otežava OCD da pružaju usluge, ona ne uspeva da postavi i primeni jasne standarde i kriterijume za pružanje usluga. Stoga je, recimo, Autonomni ženski centar podneo prijavu Povereniku za zaštitu podataka o ličnosti navodeći činjenicu da se pozivi nacionalnoj SOS liniji, SOS liniji za decu i telefonskoj liniji za roditelje snimaju bez prethodnog upozorenja pozivaocima. Poverenik je utvrdio da to predstavlja jasno kršenje privatnosti pozivalaca i izdao upozorenje, ali je do kraja godine samo jedna od linija promenila svoju praksu.

Od OCD koje dobijaju finansijska sredstva za pružanje usluga na lokalnu od lokalnih samouprava, stalno se zahteva da nastave da pružaju usluge sa sve manje i manje sredstava, a da i dalje održe isti broj korisnika. Recimo, u Šapcu je lokalna samouprava dodelila finansijska sredstva organizaciji Caritas za pružanje podrške osobama sa ograničenom pokretljivošću. Ipak, odobreni budžet bio je mnogo niži od traženog, a organi samouprave su i dalje zahtevali da Caritas pruži isti nivo aktivnosti.

Veće, eminentne OCD koje pružaju usluge nastavljaju da redovno procenjuju potrebe svojih korisnika i da prilagođavaju svoje usluge shodno tome. Ipak, druge organizacije ne sprovode redovne procene potreba i nastavljaju da nude usluge u skladu sa dostupnim finansijskim sredstvima. Lokalne samouprave i OCD ne sarađuju na mapiranju potreba zajednice.

Organizacije bazirane na članstvu uglavnom pružaju usluge svojim članicama, retko ih nudeći široj zajednici. Većina OCD ne pokazuje inovativne pristupe pružanju usluga, delimično zbog njihove ograničene sposobnosti da angažuje i zadrži kadrove u toj oblasti, što ih takođe sprečava da prošire svoju klijentelu.

Kapacitet OCD da ostvaruju prihode kroz pružanje usluga je ograničen. OCD generalno ne naplaćuju korisnicima za svoje usluge, jer su pojedinci retko u mogućnosti da plate usluge, čak i kada su naknade simbolične. Umesto toga, OCD pokrivaju troškove pružanja usluga tražeći finansijska sredstva od donatora. OCD i dalje pružaju obuku državnim institucijama u oblastima poput mekih veština ili pristupa fondovima EU, kao i akreditovane obuke socijalnim i obrazovnim ustanovama u specijalizovanim stručnim oblastima, kao što su trgovina ljudima i zaštita od rodno zasnovanog nasilja. Ipak, sa retkim izuzecima, Vlada i institucije nastavljaju da angažuju individualne predavače iz OCD direktno radije nego same OCD. Postoje i primeri OCD koje prodaju usluge drugim tipovima klijenata. Na primer, Evropska komisija je angažovala organizaciju ASTRA da pruža edukaciju o trgovini ljudima, a vlade u regionu (pre svega Crna Gora) pozvale su OCD kao što su GRIG i Duga da pruže edukaciju o konkretnim socijalnim i zdravstvenim uslugama. Autonomni ženski centar pruža edukaciju o seksualnom zlostavljanju poslovnim klijentima.

INFRASTRUKTURA SEKTORA: 3.3

Infrastruktura sektora OCD blago je ojačala 2019. sa početkom novih programa. Nacionalni Resurs centar, uz podršku nekoliko OCD koje predvode Građanske inicijative, zvanično je počeo sa radom na početku 2019. Ovaj program koji podržava EU pruža obuke, konsultacije, pravne savete i informacije OCD o temama kao što su registracija, finansijsko upravljanje, razvoj projekata, monitoring i evaluacija, prikupljanje sredstava, strateško planiranje, podrška građana, komunikacije i odnose sa javnošću. Nova faza programa Tehničke pomoći za OCD (TASCO) koji finansira EU takođe je počela 2019, iako tokom godine nije bilo nikakvih opipljivih aktivnosti niti rezultata.

Trag fondacija nastavlja da podržava razvoj zajednice, lokalni aktivizam, ženske OCD, i zagovaranje na lokalnom nivou. U septembru 2019, zajedno sa organizacijom British Council i u saradnji sa fondom Good Governance Velike Britanije, Trag je najavio pilot program koji će pružiti finansijsku i mentorsku podršku OCD i inicijativama na lokalnom nivou. Uz podršku agencije USAID, OCD kao što su CRTA, Beogradska otvorena škola i NKD nastavile su da pružaju finansijsku podršku lokalnim OCD, inicijativama na lokalnom nivou i aktivistima; uz bespovratna sredstva idu obuke i mentorstvo u zagovaranju, komunikacijama, aktivizmu i građanskoj mobilizaciji. Konzorcijum koji predvodi NKD pokrenuo je platformu promeni.rs, koji nudi niz resursa za lokalne grupe i aktiviste. Fondacija Jelena Šantić je 2019. objavila poziv za finansiranje društveno angažovanih umetničkih projekata, a Grupa 484 je pozvala OCD koje se bave pitanjima migracija da se prijave za finansijska sredstva.

Tri fondacije iz zajednice - Front u Novom Pazaru, Fondacija za mlade Obrenovca i Iskorak u Zaječaru – i dalje su aktivne u Srbiji, ali većina njihovih finansijskih sredstava i dalje ne dolazi sa lokalnog nivoa. Decembra 2019, uz podršku Fondacije Čarls Stjuart Mot, Trag je objavio konkurs za grupe sa inicijativama koje žele da osnuju fondacije u zajednici, očekujući da će nove fondacije u zajednici biti uspostavljene tokom 2020. U pet opština, Fondacija Ana i Vlade Divac predstavila je karticu koja omogućava OCD aktivistima popuste u lokalnim radnjama koje učestvuju u programu.

Obuke sprovedene tokom 2019. godine bile su prvenstveno usmerene na komunikacije, odnose sa javnošću, upravljanje projektnim ciklusom i pitanjima organizacionog razvoja. Prema istraživanju ACT, aktivisti i osoblje 72 procenta OCD nisu pohađali nikakvu obuku 2018.

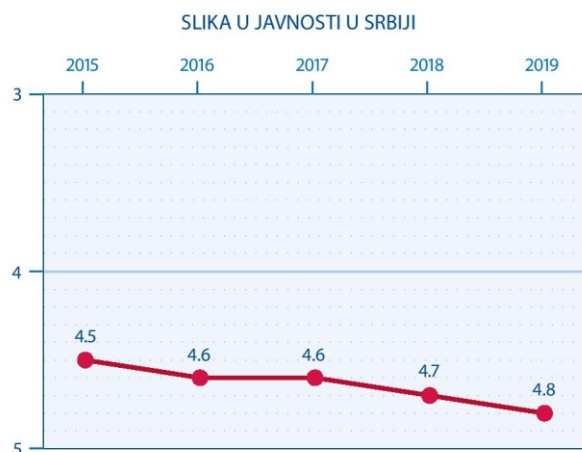
Mnoge koalicije OCD osnovane na bazi određenih pitanja ili projekata i dalje su aktivne, a tokom 2019. pojavilo se nekoliko novih koalicija i mreža. Kao odgovor na spoljni pritisak na akademsku javnost u Srbiji, profesori, studenti i istraživači su osnovali Mrežu akademske solidarnosti i angažovanosti. Koalicija za razvoj solidarne ekonomije formalno je registrovana decembra 2019. nakon devet godina aktivnosti. Tokom 2019, platforma dvadeset OCD organizovala je seriju događaja za promociju Platforme Tri slobode, usmerenu na zaštitu građanskog prostora u Srbiji. U aprilu 2019, CIVICUS i Građanske inicijative organizovali su međunarodni skup OCD u Beogradu i Novom

Sadu usmeren na Moć zajedništva, na kome je započela nova saradnja u civilnom sektoru u Srbiji i ostvarene su nove veze sa međunarodnim partnerima.

Koalicija za dobročinstvo, koja se sastoji od OCD i kompanija, nastavlja da promoviše saradnju između OCD i kompanija. Kroz mehanizme koalicije, OCD i kompanije zajednički zagovaraju (regulisanje viškova hrane, na primer) ili pokušavaju da podignu nivo svesti o važnosti filantropskog davanja (kroz Nacionalni dan davanja). Na lokalnom nivou, mala preduzeća i dalje nerado otvoreno podržavaju OCD, posebno one koje se bave politički osetljivim pitanjima, ali postoje dokazi da se više uključuju. Partnerstva između OCD i Vlade su retka.

SLIKA U JAVNOSTI: 4.8

Slika o civilnom sektoru blago je pogoršana tokom 2019. Nastavili su se napadi na aktiviste i novinare tokom 2019, dok je tekuća negativna kampanja protiv OCD u medijima bliskim vladajućoj stranci imala štetan uticaj na stavove javnosti prema civilnom društvu, kao i ljudskim i građanskim pravima.

Vodeći nacionalni mediji ne izveštavaju niti objavljuju izjave u vezi sa aktivnostima OCD, osim humanitarnih akcija, ali je prisutna česta negativna medijska pokrivenost sektora, uključujući napade na pojedinačne aktiviste i organizacije. Na nacionalnom nivou, samo TV stanica N1 i dnevne novine Danas objavljuju vesti o OCD i njihove izjave. Na lokalnom nivou mediji su donekle otvoreniji, uz izuzetak medija privatizovanih u poslednjih pet godina koji su sada u vlasništvu pojedinaca na visokim pozicijama

u vladajućoj stranci ili lica koja su sa njima povezana. Prema istraživanju ACT, 43 procenta OCD bilo je nezadovoljno saradnjom sa nacionalnim medijskim kućama (a još 25 procenata je bilo niti zadovoljno niti nezadovoljno), dok je 27 procenata bilo nezadovoljno lokalnim medijima (a još 23 procenta je bilo neodlučno). Među najvažnijim razlozima OCD navode da su nezadovoljne medijima i nezainteresovanošću medija za aktivnosti OCD (45 procenata), nedostatkom istraživačkog novinarstva u pogledu sektora OCD (32 procenta) i visokim troškovima oglašavanja u medijima (26 procenata).

Prema istraživanju ACT, 79 procenata građana navodi da ili uglavnom nisu obavešteni ili uopšte nisu obavešteni o OCD, a 95 procenata građana navodi da nisu bili uključeni u aktivnosti OCD. Samo 6 procenata organizacija navodi da građani u njihovim lokalnim zajednicama imaju negativne stavove prema njima, iako 22 procenta građana navodi negativne stavove prema sektoru OCD, dok je dodatnih 46 procenata neutralno.

Prema istraživanju učesća građana u demokratskim procesima 2019. koje je obavila CRTA, pojedinci sve više prepoznaju važnost samoorganizovanog građanskog aktivizma. Približno jedna trećina (32 procenta) učesnika prepoznaje aktere koji rade na rešavanju problema građana, 17 procenata prepoznaje samoorganizovane građane (povećanje sa 11 procenata 2018) a još 15 procenata (u poređenju sa 11 procenata 2018) prepoznaje OCD kao lokalne organizacije koje „rešavaju probleme”. Učešće građana u lokalnim akcijama povećano je sa 9 procenata 2018. na 11 procenata 2019. Istovremeno, procenat onih koji nisu zainteresovani za angažovanje porastao je sa 33 procenta na 39 procenata. Procenat građana koji žele da utiču na odluke nadležnih organa dostigao je rekordni 31 procenat na nacionalnom nivou i 37 procenata na lokalnom nivou.

Kako je već pomenuto, OCD su pokrenule dijalog između vladajućih i opozicionih stranaka o izbornim postupcima, 2019. i to je prvi put u novijoj istoriji Srbije da su OCD posredovale u takvom dijalogu. Provladini mediji napali su organizacije CRTA, TI Srbija i FOD čim se njihovo učešće u posredovanju završilo. Reakcije javnosti, sa druge strane, bile su pomešane. Dok su provladini glasači obično negativni prema OCD uopšte, proopozicioni glasači bili su podeljeni na one koji su podržavali dijalog i one koji su tvrdili da je dijalog previše jednostran i da je favorizovao stanovište vladajućih stranaka.

Vlada i lokalni nadležni organi su imali sve negativnije stavove prema OCD, posebno nakon što je CIVICUS stavio Srbiju na svoju listu za posmatranje početkom 2019. Institucije su uglavnom bile zatvorene za informacije koje

dolaze od civilnog društva i bilo je brojnih slučajeva tokom 2019. kada je OCD uskraćeno korišćenje javnih prostora za njihove aktivnosti. Predstavnici Vlade takođe su odbijali da učestvuju u događajima OCD i medijskim debatama, često prepuštajući diskusiju o aktuelnim temama samo OCD i predstavnicima akademske javnosti. U mnogim slučajevima, državni zvaničnici su predstavljali takve događaje „dokazima” da su OCD „pod uticajem opozicije” ili da su oni „deo strateškog rata zapada protiv Srbije”.

Percepcija poslovnog sektora kada su u pitanju OCD nije se značajnije promenila tokom 2019. I dalje postoje neki pozitivni primeri saradnje između OCD i kompanija. Recimo, Erste Banka nudi povoljnu kreditnu liniju koja je omogućila organizacijama kao što je Edukativni centar Kruševac da kupe sopstvene prostorije, uz dodatno pružanje saveta i tehničke podrške tokom petogodišnjeg perioda otplate kredita. Sa druge strane, kompanije bliske vlastima, kao što je reklamna kompanija u čijem su vlasništvu bilbordi, odbile su pokušaje NKD da iskoristi njihove proizvode da promoviše svoju poruku potrebe za decentralizacijom.

OCD pokušavaju da podignu nivo svesti u javnosti o svojim problemima kroz nastupe u medijima i na društvenim mrežama. Ipak, efekti takvih napora su ograničeni. Na lokalnom nivou, OCD razvijaju dobre kontakte sa lokalnim novinarima, ali su zbog privatizacije lokalnih medija od strane osoba bliskih vlastima ti mediji postali nepouzdana partneri.

Mreža FENS odavno je izradila Etički kodeks za OCD. Međutim, OCD generalno potpisuju Kodeks samo kad donatori to zahtevaju, i ne postoje mehanizmi za uslovljavanje njegove primene. Većina OCD ne objavljuje svoje godišnje izveštaje na svojim internet stranicama. Iako su godišnji finansijski izveštaji javno dostupni kroz bazu podataka APR, opštoj populaciji nije sasvim lako da razume te finansijske izveštaje.

Napomena: Stavovi izneti u publikaciji su stavovi panelista i drugih istraživača na projektu i ne predstavljaju nužno mišljenja i stavove USAID-a ili FHI 360.